

و سپس پنجمین شرط را تبیین می کنند:

«الخامس: ما يدعى كونه شرطا للاستعمال عموما من كون اللفظ موضوعا للمعنى المستعمل فيه إما بوضع

شخصى و ذلك فى الاستعمال الحقيقى، أو بوضع نوعى، و ذلك فى الاستعمال المجازى. و تقوم هذه الدعوى على

أساس ان استعمال اللفظ فى معنى لا يكفى فى صحته مجرد صلاحيته للدلالة عليه بل لا بد من الوضع.»^۱

توضیح :

(۱) گفته شده که در استعمال حقیقی باید وضع شخصی و در استعمال مجازی باید وضع نوعی مدّ نظر باشد.

(۲) البته این بنا بر مبنایی است که استعمال های مجازی را نیز محتاج وضع می داند.

ما می گوئیم :

استعمال اعم است از حقیقی و مجازی و غلط و در استعمالات غلط، احتیاجی به وضع نیست، به عبارت دیگر در

استعمالات غلط استعمال تحقق پیدا می کند اگرچه غلط است.

جمع بندی کلام مرحوم صدر:

۱. حقیقت استعمال عبارت است از تکلم به الفاظ از آن جهت که مقدمه ایجاد معانی هستند.

۲. در هر گوینده سه اراده قابل تصور است: اراده استعمالیه، اراده تفهیمیه و اراده جدیه

۳. شروط و مقدمات استعمال عبارتند از:

الف) مستعمل (لفظ) صلاحیت دلالت بر مستعمل فيه (معنی) را داشته باشد

ب) مستعمل و مستعمل فيه با هم مغایرت داشته باشند.

ج) لفظ به لحاظ آلی و معنی به لحاظ استقلال، لحاظ شوند.

د) حیثیت مصححه دلالت مدّ نظر استعمال کننده باشد.

هـ) استعمال متوقف بر وضع (چه شخصی و چه نوعی) باشد.

[دو شرط آخر، شروط صحّت استعمال هستند و نه تحقق آن]

۴. مرآتیت لفظ برای معنی، ۵ نحوه قابل فرض است:

الف) جعل لفظ وجود تنزیلی برای معنی

ب) لفظ باعث می شود که از تصور جزئی (حصّه) به تصور کلی منتقل شویم.

ج) غرض از لحاظ لفظ، رسیدن به لحاظ معنی است.

۱. بحوث فی علم الاصول، ج ۱ ص ۱۴۲

د) شنیدن لفظ باعث تصور معنی می شود بدون اینکه نیاز به تصور لفظ باشد.

ه) در سامع از شنیدن لفظ به تصور معنی می رسیم و در متکلم از تصور معنی، به بیان لفظ [تکمیل فرض چهارم]

۵. استعمال از باب مرآتیت نوع پنجم است و نه از باب علامیت و یا مرآتیت های دیگر
۶. ممکن است در استعمال، توجه استقلالی به لفظ صورت پذیرد و لذا مراد از آلیت لفظ آن است که اقتضای طبع استعمال آلیت است نه آنکه این از مقومات استعمال باشد.
۷. انتقال ذهن از لفظ به معنی انتقال تصویری است در حالیکه انتقال ذهن از علامت های دیگر انتقال تصدیقی است.
۸. آلیت و مرآتیت به معنای عدم توجه نفس است.
۹. استعمال، فناء یا افناء لفظ در معنی نیست.

پس:

استعمال عبارت است از تکلم به لفظ از آن جهت که مقدمه ایجاد معنی است (و این همان اراده استعمالی است)، و متکلم در حین تکلم، لفظ را آلت و مرآت معنی (به معنای پنجم از مرآتیت) قرار می دهد (یعنی نفس به لفظ توجه نمی کند) هر چند ممکن است گاه به لفظ نگاه استقلالی داشته باشد.

جمع بندی ما از بحث استعمال:

با توجه به اشکالاتی که در ذیل کلام شهید صدر آوردیم، بحث استعمال را چنین جمع بندی می کنیم:

۱. استعمال فعلی است ارادی و جوارحی که محتاج آن است که متعلق اراده استعمال کننده قرار گیرد.
۲. استعمال لفظ عبارت است از تکلم به لفظ در حالیکه علت غایی آن، بیان معنی است.
۳. علت غایی بیان معنای لفظ گاهی تفهیم معنی به مخاطب است و گاهی تفهیم نیست.
۴. علت غایی تفهیم معنی هم گاهی تفهیم مراد جدی است و گاهی تفهیم مراد جدی نیست.
۵. پس استعمال عبارت است از تکلم به لفظ، برای بیان معنی. این کار گاه برای تفهیم معنی و تفهیم مراد جدی است و گاه چنین نیست.
۶. اراده استعمالیه همان استعمال نیست
۷. همانند هر فعلی ارادی، توجه به لفظ در هر استعمالی موجود است اگرچه گاه به قدری این توجه، سریع صورت می پذیرد که «علم به علم» مورد غفلت واقع می شود.
۸. فناء، غفلت، مرآتیت و آلیت، اگر به این معنا باشد که آوردیم، سخن درستی است اگرچه بعضاً در اطلاق آنها، مجاز به کار رفته است.

۹. هیچ فرقی بین علامت های دیگر و الفاظ که علامت های صوتی هستند وجود ندارد.
۱۰. استعمال، جعل علامیت (چنانکه مرحوم آخوند می فرمود) نیست بلکه استفاده از علامت است، چنانکه در بقیه علامت ها (از قبیل تابلوها و چراغ های راهنمایی و ...) هم چنین است و وضع این علامات برای معانی آنها ابتدا در عالم اعتبار جعل می شود و سپس این علامات مورد استفاده قرار می گیرند.
۱۱. نکته آخر اینکه اگر متکلم لفظی را (هرچند دارای معنی باشد) به کار برد ولی غرض او بیان این معنا باشد که وی لال نیست (دلالت عقلی)، ظاهراً این کار، استعمال لفظ نیست و لذا باید تعریف را چنین تکمیل کنیم که:
- «استعمال تلفظ به لفظ است برای بیان معنی از آن جهت که متکلم تصور می کند که لفظ دلالت وضعی بر معنی دارد (توجه به ص ۱۳ درسنامه)»
- (توجه کنیم که دلالت وضعی اعم از دلالت حقیقی و مجازی است)
۱۲. این سخن - علی رغم اختلافی که در قسمت «بیان معنی» و «تفهیم معنی» وجود دارد - به کلام مرحوم رشتی نزدیک است (توجه به ص ۶ درسنامه).

